

ما شاهد گزارش والدین از اعمال زور بر فرزندانشان در صورتی بوده‌ایم. آن‌ها ضمن بیان مشکل، در صدد آشنایی با آن نیز آمده، خواهان اطلاعاتی در مورد نحوه واکنش‌های فرزندانشان برای مقابله با این مشکل اند و گاه اظهار می‌دارند فرصت‌هایی که به فرزندانشان کرده‌اند، مثمر و واقع نشده، در مسیرهای ناشی از زورگویی هم چنان ادامه دارد. برخی از والدین می‌گویند حتی شکایت فرزندانشان به اولیای مدرسه هم به طور جدی کارساز نبوده و به میزان کافی از شدت مشکل نکاسته است. این در حالی است که پیامدهای اجتماعی، روانی، اخلاقی، جسمانی و تحصیلی این مشکل کودکان و

نوجوانان را آزار می‌دهد و والدین نیز در موارد قابل ملاحظه‌ای متوجه می‌شوند که این ناراحتی‌ها ناشی از اعمال زورگویی بر فرزندانشان است. به هر حال والدین در صدد چاره‌جویی می‌آیند تا به نحوی مشکل فرزند خود را کاهش دهند. اما باید دانست که اولیای مدرسه یا انضام‌تأییر لازم و به هنگام خود می‌توانند خدمات ارزنده‌ای به دانش‌آموزان و خانواده‌های آنان ارائه کنند و لازمه این امر آشنایی هر چه بیشتر آنان با مسئله زورگویی و عوارض ناشی از آن است. فرض از نگارش این مقاله نیز آن است که مسئله زورگویی در مدرسه می‌تواند آشنایی و توجه قرار گیرد و با مقابله مناسب با آن نسبت به کاهش عوارض ناشی از آن اقدام شود.

دکتر محسن ایمانی

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس

زورگویی در مدرسه

ژورنال علمی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

اشکال زورگویی

زورگویی در مدرسه و در هر جای دیگر می‌تواند در اشکال متعدد ظهور و بروز پیدا کند. اشکال مختلف زورگویی؛ حملات خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه، تهدید کردن، لقب بد دادن، مزوی ساختن در اجتماع، ضربه زدن، آزار رسانیدن، تحقیر کردن (سوء استفاده عاطفی)^۱، غیبت کردن و تهمت زدن را شامل می‌شود.

برخی، زورگویی‌ها را به دو دسته مستقیم و غیرمستقیم تقسیم کرده، زورگویی‌های مستقیم را شامل ضرب و شتم و اذیت و آزارهای عملی و کلامی و ایجاد خسارت نسبت به دانش‌آموز و زورگویی‌های غیرمستقیم

تعریف زورگویی^۱

زورگویی عبارت از رفتارهایی است که به صورت آزار و اذیت، صدمه جسمانی و روانی و زیان‌های مالی (آسیب رسانیدن به لباس و وسایل شخصی و مدرسه‌ای)، نام‌گذاری‌های نامناسب توسط دانش‌آموز یا دانش‌آموزانی نسبت به یک یا چند دانش‌آموز دیگر در مدرسه یا خارج از مدرسه انجام می‌شود. البته رفتار زورگویانه می‌تواند در جامعه، محل کار، مکان‌های تفریحی و نظایر آن رخ بدهد، اما هدف ما در این مقاله بررسی مسئله زورگویی در ارتباط با دانش‌آموزان است.

را شامل تهمت زدن، غیبت کردن و تخریب وجهه دانش‌آموز در غیاب او می‌دانند؛ به نحوی که این گونه رفتارها، موجب ایجاد تغییر در نگرش سایر دانش‌آموزان نسبت به وی شده، موجبات طرد و انزوای او را از گروه فراهم می‌کنند.

هر سال ۱۶ کودک به دلیل اعمال زورگویی اقدام به خودکشی می‌کنند و این موارد را معمولاً تحت عنوان مرگ تصادفی ثبت می‌نمایند، در حالی که اگر درست ثبت بشود، در هر سال به جای ۱۶ مورد می‌توان ۸۰ مورد اقدام به خودکشی در اثر زورگویی را ثبت کرد.^۵

عوارض ناشی از استمرار زورگویی به کودکان اگر کودکان به طور مستمر در مدرسه مورد زورگویی واقع شوند، دچار عزت نفس پایین^۴، خجالت کشیدن، افسردگی و احساسات خودکشی شده، فعالیت درسی آن‌ها ممکن است تنزل پیدا کند. در کشورهایی که زورگویی در مدارس بیش‌تر است، خودکشی‌های ناشی از زورگویی نیز دیده می‌شود. برای مثال در کشور انگلیس در

در مقاله کید اسکپ^۶ تحت عنوان آثار طولانی زورگویی که در مجله "آزادی از زور"^۷ در سال ۱۹۹۹ به چاپ رسیده، چنین می‌خوانیم: در تحقیقی که درباره زورگویی و افرادی که با این مشکل روبه رو شده بودند صورت گرفت، ۴۶٪ از پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه اعلام کردند که به دلیل مسئله زورگویی و فشارهای ناشی از آن، خودکشی را در نظر خود مجسم کرده بودند. ۲۰٪ پاسخگویان اقدام به خودکشی کرده و برخی از اینان بیش

نقش اولیا و مربیان در مقابله با آن

از یک بار به خودکشی دست زده بودند. این تحقیق روی بزرگسالانی انجام شده است که در کودکی مورد زورگویی قرار گرفته بودند.

یافته‌ها حکایت از آن دارد که از هر پنج نفری که دست به خودکشی می‌زنند، ۴ نفر آن‌ها از افسردگی در رنج بوده‌اند و افسردگی، خود می‌تواند مولود زورگویی باشد. از دیگر پیامدهای زورگویی می‌توان به ضعف تحصیلی یا ترک تحصیل و گاه اخراج از مدرسه اشاره کرد که با شناخت علت و نحوه برخورد مناسب با زورگویی می‌توان نسبت به تقلیل یا از میان بردن این آثار و عوارض اقدام کرد.

علائمی که به وسیله آن‌ها می‌توان پی برد که فرزند ما در مدرسه مورد زورگویی قرار گرفته است، چیست؟

علائمی که باید به آن‌ها توجه کنیم شامل موارد ذیل است:

۱- ظهور و بروز تغییراتی در مسیرهای معمولی رفت و آمد. یعنی کودک در مسیر رفت و آمد خود به مدرسه تغییراتی ایجاد کرده، همیشه از یک مسیر رفت و آمد نمی‌کند و علت آن آزار دیدن از دیگران در طی مسیر است. به عبارت دیگر، کودک به منظور احساس امنیت تغییر مسیر داده، از مسیری خطری عبور می‌کند و با کشف مسیر جدید توسط افراد یا فرد زورگو مجبور می‌شود که مسیر خود را مجدداً تغییر بدهد.

۲- احساس بی میلی برای رفتن به مدرسه به تنهایی.

۳- بهانه‌جویی برای اجتناب کردن و دوری جستن از مدرسه به صورت تمارض، مانند اظهار ابتلا به دل درد، سردرد و غیره.

۴- افت در فعالیت‌های مدرسه‌ای.

۵- گریه کردن قبل از خوابیدن.

۶- لکنت زبان.

۷- پارگی پی در پی روپوش (یونیفورم مدرسه) و لباس‌های دیگر.

۹- وجود آثار کبودی مکرر یا زخم‌های مکرر در بدن کودک، بریدگی و خرایدگی‌هایی که کودک درباره آن‌ها توضیحی نمی‌دهد.

۱۰- دیدن کابوس.

۱۱- شروع کردن به دزدی.

یافته‌ها حکایت از آن دارد که از هر پنج نفری که دست به خودکشی می‌زنند، ۴ نفر آن‌ها از افسردگی در رنج بوده‌اند و افسردگی، خود می‌تواند مولود زورگویی باشد.

اگر کودک ما در مدرسه مورد زورگویی قرار گیرد، چه باید بکنیم؟

با توافق فرزند خود با اولیای مدرسه صحبت کنید. برای معلم فرزندان توضیح بدهید که چه اتفاقی در حال رخ دادن است (یعنی مسئله زورگویی را تشریح کنید) و اگر سودی نبخشید، مجدداً موضوع را با وی در میان بگذارید. اگر از این گفت و گو و صحبت نیز نتیجه‌ای حاصل نشد، با دیگر اعضای مدرسه گفت و گو کنید، از مسئولان رده پایین گرفته تا مسئولین رده‌های بالاتر (می‌توانید موضوع را با معاون یا معاونین مدرسه در میان بگذارید، که در صورت مؤثر بودن، مسئله حل می‌شود. در غیر این صورت موضوع آن قدر اهمیت دارد که با مدیر مدرسه درباره آن صحبت کنید). برای این که کارتان دقیق باشد در مورد زمان‌های مراجعه و گفت‌وگوهایی که انجام می‌شود، یادداشت‌هایی بردارید و تصویر نامه‌هایی را که به مدرسه می‌دهید نزد خود نگه دارید تا در مواقع لازم از آن‌ها برای یادآوری به مسئولین مدرسه بهره‌برداری کنید.

هدف اصلی شما در مقام والد، این است که برای حل این مشکل با مدرسه همکاری کنید. لذا باید هنگامی که با اولیای مدرسه صحبت می‌کنید، آرامش خود را حفظ کنید، حالت مقابله و خشونت‌آمیز به خود نگیرید و صرفاً به وضوح راجع به چیزی که اتفاق افتاده است صحبت کنید. در یک دفتر یادداشت زمان شروع زورگویی و مواقع روی دادن آن را بنویسید. این امر می‌تواند به کنترل بیش‌تر اوضاع توسط مسئولان مدرسه کمک کند. در ضمن به صورت مستمر با فرزندان صحبت کنید و به او اطمینان بدهید که از او حمایت می‌کنید و برای حل مشکل وی گام‌های مؤثری بر می‌دارید.

شایان ذکر است که خود شما هم به عنوان والد ممکن است نیاز به حمایت و توصیه داشته باشید، زیرا تحمل این مشکل گاه برای شما نیز آسان نخواهد بود. در چنین مواردی می‌توانید از مشاوران صاحب‌نظر و اهل فن و تخصص استفاده کنید.

در صورت عدم تمایل فرزندان نسبت به گفت و گو با اولیای مدرسه چه باید بکنید؟

متعجب و شگفت زده نشوید اگر فرزند شما بعد از ذکر واقعه زورگویی از شما درخواست کند که فرایند پی‌گیری را متوقف سازید. زیرا مدرسه را درگیر ساختن، برای او به عنوان یک اقدام خیلی بزرگ به حساب می‌آید. فکر خوبی است که انسان یک محدودیت زمانی را در نظر

هدف اصلی شما در مقام والد، این است که برای حل این مشکل با مدرسه همکاری کنید. لذا باید هنگامی که با اولیای مدرسه صحبت می‌کنید، آرامش خود را حفظ کنید.

بگیرید و بگوید اگر مشکل زورگویی در این مدت (مثلاً دو هفته) حل شد، کاری انجام نمی‌دهیم، اما اگر مسئله ادامه یافت، بعداً مدرسه را با این مسئله درگیر می‌کنیم. در صورتی که نسبت به افزایش زورگویی در مدرسه بیمناک‌اید، در همین زمان شما می‌توانید به طور غیررسمی با والدین دیگر صحبت کنید تا دریابید که آیا در این مدرسه زورگویی جنبه وسیعی پیدا کرده است یا نه.

در صورتی که فرزند شما در مورد مطرح کردن موضوع با معلم خودش تمایلی ندارد، از او پرسید آیا کس دیگری در مدرسه هست که او مایل باشد شما با وی صحبت کنید؟ به طور مثال اگر او دوست دارد که با مربی تربیتی، مربی بهداشت با ناظم مدرسه و غیره صحبت کنید، در این صورت فردی که او حس می‌کند می‌تواند به وی اعتماد کند، فرد مناسب‌تری خواهد بود.

اگر کودکان پافشاری می‌کنند که شما موضوع را باز نکنید و به مدرسه ایراد نگیرید و زورگویی هم شدید و وسیع نیست، در این حالت شما باید به این تصمیم احترام بگذارید. اما تأکید کنید که بهترین کار این است که زورگویی را گزارش بدهیم. در عین حال، بیش از حد پافشاری نکنید، زیرا در صورت اصرار بر بازگو کردن مشکل برای مدرسه، این ریسک را خواهید کرد که

فرزندتان مشکلات آینده را در درون خود نگه دارد و بروز ندهد.

تمام مدارس باید یک برنامه و رویه انضباطی داشته باشند که حاوی مسائل مربوط به زورگویی هم باشد.

مدرسه چه اقداماتی می تواند به عمل آورد؟
تمام مدارس باید یک برنامه و رویه انضباطی داشته باشند که حاوی مسائل مربوط به زورگویی هم باشد. اما در نظام های آموزش و پرورش غیرمتمرکز یا نیمه متمرکز، محتوای واقعی سیاست اتخاذ شده از طرف مدرسه می تواند در مدارس مختلف به گونه ای متفاوت باشد. مدارس می توانند راهبردهایی از قبیل موارد ذیل را اتخاذ کنند:

۱- با رفتار زورگویانه برخورد کنند و به وضوح این موضوع را مطرح نمایند که این گونه رفتارها در فضای مدرسه قابل قبول نیست و حتی در مواردی نیز می تواند منجر به اخراج از مدرسه بشود.

۲- بحث هایی را در کلاس درس مطرح کنند که مربوط به مسئله زورگویی باشد و به صورت مرتب و مستمر ارزش هایی را به طور عرفی ارتقاء بدهند که زورگویی را منع می کنند و به رفتار خوب نیز پاداش بدهند. در فرهنگ ما، گسترش ارزش های مربوط به مردانگی و ارزش های مربوط به کسب قهرمانی همراه با حفظ اخلاقیات و مروت و جوانمردی می تواند مورد توجه قرار گیرد و از دوره دبستان پایه گذاری شده، در دوره های بعد نیز بر آن تأکید گردد.

۳- در صورت گسترده بودن موضوع زورگویی در مدرسه می توانند در قسمتی از مدرسه صندوق یا جعبه ای نصب کنند و به دانش آموزان بگویند که در صورت وجود شکایت در مورد زورگویی و مورد اعمال زورگویی قرار گرفتن، مراتب را به صورت مکتوب در داخل صندوق بیندازند.

۴- از متخصصان خارج از مدرسه به منظور حل مشکل زورگویی و ارائه راهبردهای مناسب برای مقابله با آن بهره بگیرند. این موارد می تواند شامل جرئت آموزی^۸، ایفای نقش^۹، ارتقا دادن، آگاهی دادن در مورد موضوع زورگویی به همه افراد مدرسه، اعم از شاگردان و خدمه تا بالاترین مقام مدرسه باشد.

۵- سیاست ضد زورگویی را در تمام جامعه مدرسه گسترش بدهند و اطمینان حاصل کنند که همه افراد مورد توجه در مدرسه، این سیاست اتخاذ شده را امضا کنند.

۶- از طریق بررسی گزارش های بچه ها و نیز از راه گفت و گو با آن ها، مکان های ناامن مدرسه را کشف کنند و اطمینان حاصل کنند که با اتخاذ روش های کنترلی مناسب، این مکان ها مورد نظارت خوبی قرار می گیرند.

۷- برای تبدیل حیاط مدرسه به یک مکان شادتر برنامه ریزی کنند و والدین و شاگردان را در طراحی کردن و ایجاد یک حیاط بازی دارای نقاط امن و بازی های منظم و اعمال نظارت در سطح بالا درگیر کنند. هم چنین نظارت بر فضاهای ناامن را از طریق شاگردان و معلمان که برای انجام آن داوطلب یا معین شده اند، اعمال نمایند.

۸- از درس هایی در تربیت فردی و اجتماعی بهره بگیرند که به افزایش عزت نفس، کاهش زورگویی و نیز حمایت دانش آموزان از یکدیگر (در مقابل زورگویی) می انجامد.

۹- به شاگردان خود که مورد زورگویی قرار می گیرند، بیاموزند که در مکان های امن مدرسه بیشتر حضور یابند و حتی الامکان در فضایی قرار بگیرند که در معرض دید ناظم، یا معاونین مدرسه باشد تا بدین ترتیب از تعرض دیگران مصون بمانند.

۱۰- دانش آموزانی که دچار ضعف های تحصیلی اند، بیش تر مورد تهاجم و زورگویی قرار می گیرند. به آن ها کمک کنند تا با غلبه بر ضعف های درسی خود، از میزان تعرض دیگران بر خود بکاهند.

۱۱- عدم گزارش زورگویی به مسئولان مدرسه توسط فردی که مورد زورگویی قرار گرفته است باعث

زورگویی ممکن اتفاق بیفتند، اما او باید یاد بگیرد که چگونه از بودن و ماندن در مکان‌های نامناسب پرهیز کند و در اماکن مناسبی قرار بگیرد. هم چنین به او اطمینان بدهید که گزارش او به اولیای مدرسه در مورد زورگویی باعث می‌شود که اولیای مدرسه حفاظت و پشتیبانی‌های لازم را از او به عمل آورند.

آشنایی مسئولان مدرسه با تفاوت میان زورگویی و بازی‌های خشن، باعث تمایز بهتر این دو از یکدیگر می‌گردد و آن‌ها بازی‌های خشن را در زمره زورگویی قلمداد نخواهند کرد.

نکته حیاتی و مهم دیگر این است که شما و فرزندتان باید باور داشته باشید که زورگویی نباید پذیرفته شود و تحمل گردد. به عبارت دیگر، هیچ کس نباید بپذیرد که با ترس از این و آن، در مدرسه رفت و آمد داشته باشد، بلکه کارها و اقداماتی هست که با انجام آن‌ها بچه‌های شما و بچه‌های دیگر می‌توانند احساس امنیت و آرامش کنند.

- [HTTP :/ WWW. SUCCESSUNLIMITED . CO. UK.](http://www.successunlimited.co.uk)
- [HTTP :/ WWW. BULLYONLINE. ORG / SCHOOL BULLY / BULLYCID. HTM.](http://www.bullyonline.org/schoolbully/bullycid.htm)
- [HTTP :/ WWW. BULLYONLINE. ORG / WORK BULLY / SERIAL. HTM # SOCIOPATH.](http://www.bullyonline.org/workbully/serial.htm#sociopath)

- 1- BULLING
- 2- NAME CALLING
- 3- EMOTIONAL ABUSE
- 4- LOW SELF - ESTEEM
- 5- [HTTP: WWW. BULLYONLINE. ORG / SCHOOL BULLY.](http://www.bullyonline.org/schoolbully)
- 6- KID SCAPE
- 7- BULLY FREE
- 8- ASSERTIVENESS TRAINING
- 9- ROLE PLAYING
- 10- BOARDER LINE

استمرار رفتار فرد زورگو و متعرض می‌گردد. این مطلب باید به خوبی به دانش‌آموزان تفهیم شود که گزارش زورگویی به مسئولین مدرسه، یکی از راه‌های مقابله مطلوب با آن است.

۱۲- عدم شناسایی مکان‌های ناامن در مدرسه، دوام زورگویی را در پی خواهد داشت.

۱۳- دادن موضوع انشاء مبنی بر مذمت زورگویی، دانش‌آموزان را با قبح زورگویی به میزان بیش‌تری آشنا می‌گرداند.

۱۴- آشنایی مسئولان مدرسه با تفاوت میان زورگویی و بازی‌های خشن، باعث تمایز بهتر این دو از یکدیگر می‌گردد و آن‌ها بازی‌های خشن را در زمره زورگویی قلمداد نخواهند کرد.

۱۵- دانش‌آموزانی که از ضریب هوشی کم‌تری برخوردارند، مثلاً کودکان مرزوی، در مدارس عادی بیش‌تر مورد زورگویی و تعرض قرار می‌گیرند. لذا لازم است تدابیر ویژه‌ای برای حمایت بیش‌تر از آنان اتخاذ شود.

گاه ممکن است که شما در مقام والد و ولی دانش‌آموز احساس کنید که مسئولان مدرسه و معلم به میزان کافی در جهت توجه به مسئله زورگویی و حل این معضل گام مؤثر بر نمی‌دارند. اگر وضعیت را چنین یافتید، با منطقه آموزش و پرورش مکاتبه کنید یا با حضور در منطقه آموزش و پرورش، موضوع را با مسئولین مربوط در میان بگذارید. آن‌ها قادر خواهند بود موضوع را با مدیر مجتمع مطرح کنند. نتیجه را نیز می‌توانید از آن‌ها جویا شوید و احیاناً در صورت عدم همکاری کافی در منطقه می‌توانید مسئله را با مقامات بالاتر در میان بگذارید. شما باید از طریق مراجع خارج از مدرسه مثل متخصصان علوم تربیتی و مشاوران، راه‌حل‌های لازم برای مقابله با مسئله زورگویی را دریافت کنید.

با فرزند خود نیز در این باره صحبت کنید که